

Raadvad

- de første 250 år

FORORD

Der er ikke mange husstande i Danmark som ikke har et produkt fremstillet hos Raadvad liggende i skuffen eller stående på komfuret, hvad enten der er en kartoffelskræller, dåseåbner, en gryde, knive eller en bestikserie. Raadvad er et af de stærkeste brands herhjemme, opbygget over 250 år og som hviler på en kontinuerlig og konsekvent og beundringsværdig tiltro til at funktionalitet, kvalitet og design betaler sig.

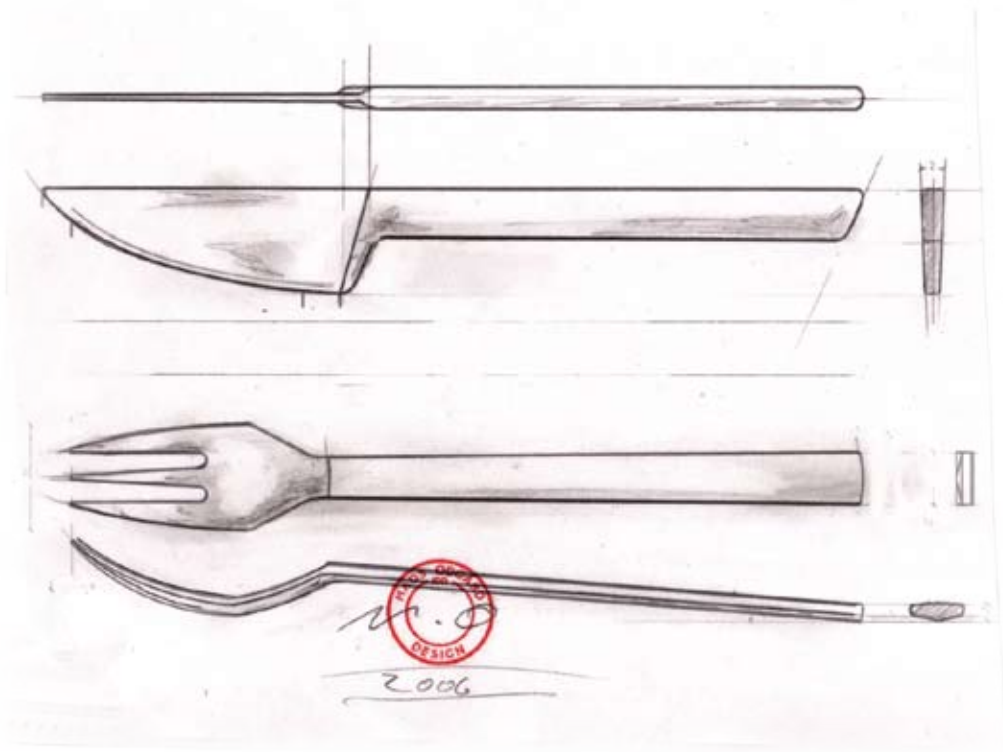
Men historien om Raadvad er ikke blot historien om en fabrik som har overlevet i over 250 år. Det er samtidig også en historie om en vigtig del af dansk industri- og samfundshistorie. Hverdagslivet og familiemønstre ændrer sig, og i takt hermed ændrer de varer som der efterspørges også. På den vis afspejler produkterne fra Raadvad nogle af de store ændringer som det danske samfund har gennemgået. Sidst skal forfatteren rette en stor tak til arkivar Jeppe Tønsberg på Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk for hans hjælp i forbindelse med at skaffe fotomateriale og andre informationer til nærværende publikation.

Thomas C. Thulstrup

INDHOLD

1. Jubilæumsprodukter i 2008	9
2. Mølleåen	25
3. Etableringen af Raadvad fabrikker i 1758	31
4. Raadvad Knivfabrik A/S etableres	48

Odgård-bestikket kunne i 2007 fejre 20 års jubilæum. Det er tegnet af designeren Mads Odgård og var med sit enkle og stilrene udtryk det første moderne bestik Raadvad producerede. Grundet sit enkle og moderne udtryk samt den forholdsvis demokratiske pris blev bestikket et af de til stadighed mest sælgende bestikserier i Danmark. I forbindelse med jubilæet er bestikket blevet suppleret med et steakbestik.

1. Jubilæumsprodukter i 2008

Raadvad er ikke blot en idyllisk lille by nord for København, det er også navnet på en virksomhed som i over 250 år har produceret kvalitetsprodukter til mange danske hjem. I dag er designeren Mads Odgårds enkle og kvalitetsprægede tilgang til design om noget synonym med Raadvads produkter. Samarbejdet med Mads Odgård går tilbage til 1987, hvor han som næsten nyuddannet designer henvendte sig til direktøren for Ginge-koncernen, som dengang ejede Raadvad, for at høre, om han ikke måtte tegne en plæneklipper, som også var en del af virksomhedens produkt-sortiment. Odgård fik afslag men fik at vide, at han godt måtte tegne et nyt bestik til Raadvad. Resultatet var det kendte Odgård bestik, som i 2007 kunne fejre 20 års jubilæum. Bestikket, som var Raadvads – og også Odgårds - første moderne, designede bestik og som er karakteriseret af sine rene og enkelte linjer blev solgt til en meget rimelig pris, var en næsten øjeblikkelig succes.

I 1989 kom Raadvad med et alternativ til el-kedlerne og de elektriske kaffemaskiner i form af et kaffesæt bestående af en filtertragt, kedel og termokande i matpoleret rustfrit stål. Kaffesættet var inspireret af Madam Blå men det var dog kedelen som på sigt skulle overleve. Kedlen produceres stadig og er grundet sit nutidige og industrielle designudtryk et af de produkter fra Raadvad som oftest er repræsenteret på designudstillinger verden over.

Odgård tegner flere produkter for Raadvad, bl.a. salt- og pebersæt, nye bestikserier samt også en vandkedel. Vandkedlen fra 1989 er stadig i produktion, og er et af de mest udstillede og anerkendte designprodukter fra Raadvad. Som Odgårds øvrige designs, er også kedlen karakteriseret af en enkelthed og funktionalitet, som harmonerer godt med Raadvads egne traditioner for kvalitet og funktionalitet.

Med Mads Odgård blev begrebet ”design” for alvor en del af Raadvads profil. Med den tiltagende konkurrence var det ikke længere nok at et produkt udtrykte kvalitet og funktionalitet, nu skulle det også have en merværdi i form af et indholdsmæssigt signal. Den moderne forbruger køber produkter som fortæller noget om forbrugeren selv, og som denne ofte ønsker skal være synlig for andre. Dette krav har Raadvad honoreret ved at knytte professionelle designere og formgivere til sig, og derigennem formået at sammensmelte sine traditioner for kvalitet og funktionalitet med design.

Tobias Jacobsen står bag grydeserien "Carat". Tobias Jacobsen har med seriens rene og enkle formsprog skabt en moderne grydeserie samtidig med at den fuldt ud lever op til de funktionelle krav, som i dag stilles til det moderne køkkenværktøj, heriblandt at den er anvendelig til induktionskomfurer, at der er en hurtig temperaturregulering samt en god varmfordeling.

Dette er en tendens som blev intensiveret da den verdensomspændende Fiskars Brands koncern overtog Raadvad i 1994. Fiskars lange tradition for fabrikation af knive, bestik, sakse m.m. harmonerede godt med Raadvad fabrikkens stolte historie. Ved overtagelsen fortsatte Raadvad som et selvstændigt brand, med fokus på hjemmemarkedet, hvor markedsandelen er betragtelig.

Samtidig påbegyndte en stærk fokusering – også markedsføringsmæssigt - på Raadvads tre kerne produktkategorier, som har at gøre med alle faser af madlavningen, uanset om man skal forberede, tilberede eller nyde maden.

Raadvad har i dag knyttet en lang perlerække af designere og formgivere til sig. Udover Mads Odgård kan også nævnes Tobias Jacobsen som har tegnet flere produktserier for Raadvad, heriblandt bestikserien Erica, ostsættet Silke og senest gryde- og pandeserien Carat.

At Raadvad er i stand til at udvikle produkter som fuldt ud matcher de teknologiske udviklinger indenfor bl.a. komfurer er grydeserien "Ano" et godt eksempel på. Serien er specielt velegnet til induktion i og med at alle gryder og pander i serien har en solid magnetisk bund, som sørger for en optimal opvarmning, energiuudnyttelse og reaktionstid, når de anvendes på et komfur med induktion. Ano har fået sit navn efter den særlige fremstillingsproces - anodisering - hvor overfladen forsegles. Det giver en ekstrem høj slidstyrke, der kombineret med aluminiummets uovertrufne varmeledning og vægt, giver en høj funktionalitet.

Sidstnævnte har på smuk vis formået at forene en enkel og moderne formgivning med en høj grad af funktionalitet, hvor en ensartet tykkelse på bund og sider sikrer en hurtig opvarmning og en jævn varmedeling. De mange nye teknologiske udviklinger er udfordringer som Raadvad til stadighed formår at honorere. De nye induktionskomfurer stiller bl.a. nye krav til gryder og pander og samtidig skal Raadvad også tage højde for, at den pris forbrugeren skal betale ikke må blive for høj.

Grydeserien Ano tilfredsstillende disse krav, idet aluminiumskernen er minimeret i forhold til tidligere produkter, men hvor det alligevel er lykkedes at skabe et produkt med en uovertruffen varmeledning ved bl.a. at trække kernen helt op til kanten af gryden. Et godt eksempel på at de udfordringer, som materialet stiller, kan sætte en kreativ proces i gang.

Stjerneholdet bag de nyeste designprodukter som lanceres i forbindelse med jubilæumsåret 2008 er fra venstre Tobias Jacobsen, Monica Ritterband og Mads Odgård.

I forbindelse med 250 års jubilæet lancerer Raadvad en lang række nye produkter. Mads Odgård har tegnet en knivserie, hvor han har reformuleret selve den traditionelle kniv. Det karakteristiske ved kniven er især den flotte måde hvorpå Odgård får skabt en harmonisk og blød overgang fra skaft til blad. Ved på denne måde at fremskyde bladets brede ryg hen over skæret opnår han den rigtige ergonomi og brugsværdi.

Tobias Jacobsen har også i forbindelse med jubilæet tegnet en række køkkenredskaber; en grydeske, piskeris og paletkniv. Tobias Jacobsen har taget udgangspunkt i de hanke, som han har tegnet til grydeserien Carat og på den måde får han skabt en samlet ramme om tilberedningen.

Desuden lancerer Raadvad en nye serie, Tango, som er skabt af designeren Tobias Jacobsen og formgiveren og billedkunstneren Monica Ritterband. Sammen har de skabt et unikt og sanseligt univers hvor temaet er mand/kvinde.

Mads Odgård, Carat knivserie

Mads Odgård's seneste produkt for Raadvad er "Carat" knivserien. Knivserien er et smukt eksempel på Odgård's meget funktionelle og ergonomiske tilgang til designprocessen samtidig med at han ønsker et så enkelt udtryk som muligt. Dette opnås som her ved en harmonisk fordeling af metal og plast der skaber og understreger knivens vægt og balance.

Tobias Jacobsen, Carat køkkenredskaber

Det sorte plastmateriale er et materiale som er meget velegnet til grydeskeer, piskeris, og paletknive idet det skåner gryder og pander med en teflon belægning. Tobias Jacobsen har tegnet køkkenværktøjet og har arbejdet med at få det til at se så enkelt, venligt og anvendeligt ud som muligt.

**Monica Ritterband og Tobias Jacobsen,
Tango Salt- og pebersæt**

Med udgangspunkt i sit kunstneriske univers, har billedkunstneren og designeren Monica Ritterband skabt startskuddet til serien ”Tango” med dette meget skulpturelle salt- og pebersæt, der har tydelige referencer til henholdsvis en mand og en kvinde. Anima og Animus. Det er en helt ny retning Raadvad her tager med skabelsen af et produkt hvor historien - temaet om man vil - bliver en integreret del af produktet uden at der bliver slækket på Raadvads stolte traditioner for kvalitet og funktionalitet.

Tobias Jacobsen og Monica Ritterband, Tango, bestikserie

Efter Monica Ritterband havde skabt salt- og pebersættet blev det Tobias Jacobsens rolle at tegne en bestikserie som lagde sig op af kværnsættets dels formgivning, dels idegrundlag med mand/kvinde som omdrejningspunkt.

At det til fulde er lykkedes to så forskellige designere og formgivere som Tobias Jacobsen og Monica Ritterband sammen at skabe et univers for Raadvad er der ingen tvivl om. Produkterne udstråler en organisk elegance og vil berige ethvert middagsbord.

Idegrundlaget og udgangspunktet er oprindeligt taget med udgangspunkt i Monica Ritterbands Anima og Animus univers. Hun lagde ud med at tegne et organisk og originalt kværnsæt hvor manden var peber og kvinden salt. Med kværnsættet som udgangspunkt gik Tobias Jacobsen i gang med at tegne det matchende bestik. Begge produkter har tydelige referencer til manden og kvinden – og begge designere, Ritterband og Jacobsen, som Raadvad har sat sammen som en ny og meget spektakulær duo, har inspireret hinanden og har i selve procesforløbet arbejdet tættere og tættere sammen. En markant duo man rimeligvis vil se meget mere til. Det er første gang Raadvad lancerer en produktserie med en formgivning som indeholder et kunstnerisk islæt og fortælling. Det er et helt nyt univers Raadvad her bevæger sig ind på, et univers som giver virksomheden en helt ny markedsføringsplatform og dermed åbner op for helt nye muligheder. Det lover godt for fremtiden.

Historisk tidslinie

- 1758 ● Raadvad etableres - Frederik 5. overgiver sin kammertjener, justitsråd Nicolaj Jacob Jessen, Raadvaddam, ved gavebrev
- 1765 ● Nicolaj Jacob Jessen erklæres fallit
- 1767 ● Raadvaddam sættes til salg på auktion og bliver solgt til de københavnske isenkræmmere
- 1862 ● Raadvaddam overtages af 24 interessenter, alle isenkræmmere
- 1895 ● Raadvaddam omdannes til et egentligt aktieselskab under navnet A/S Raadvaddam Fabrikker
- 1903 ● A/S Raadvaddam Fabrikker overtages af familien Brincker
- 1921 ● Selskabet går konkurs og fabrikken bliver sammenlagt med A/S Scania-Vabis
- 1940 ● Staten køber Raadvad-komplekset
- 1955 ● Ginge-koncernen overtager Raadvad-komplekset
- 1972 ● Produktionen flyttes til Brønderslev i Nordjylland
- 1994 ● Fiskars Brands opkøber Raadvad

2. Mølleåen

Men fortiden er også af væsentlig betydning for Raadvads produkter i dag. Raadvad er om nogen virksomhed skabt af sin fortid. Og historien om fabrikken Raadvad tager sin begyndelse i 1758 i den idylliske landsby Raadvad langs Mølleåen nord for København.

Det er en enestående historie om en af Danmarks mest kendte virksomheder, som har produceret utallige produkter, heraf mange ”klassikere”, som findes i ethvert dansk hjem. Raadvads historie er samtidig også historien om dansk industrihistorie. Det var langs Mølleåen, at en vigtig del af dansk industri tog sin begyndelse. I langt over 100 år var møllerne langs åen et vigtigt industrielt center, men ved industrialismens gennembrud omkring 1870, hvor vandkraften ikke længere var nok til at dække det stadig stigende energibehov og dampmaskinerne gjorde sit indtog, mistede de mange mølleanlæg langsomt deres betydning.

Maleriet fra ca. 1860 er malet af Peter Ølsted, som her på idyllisk vis har gengivet Raadvad Dam beliggende i det naturskønne område omkring Dyrehaven.

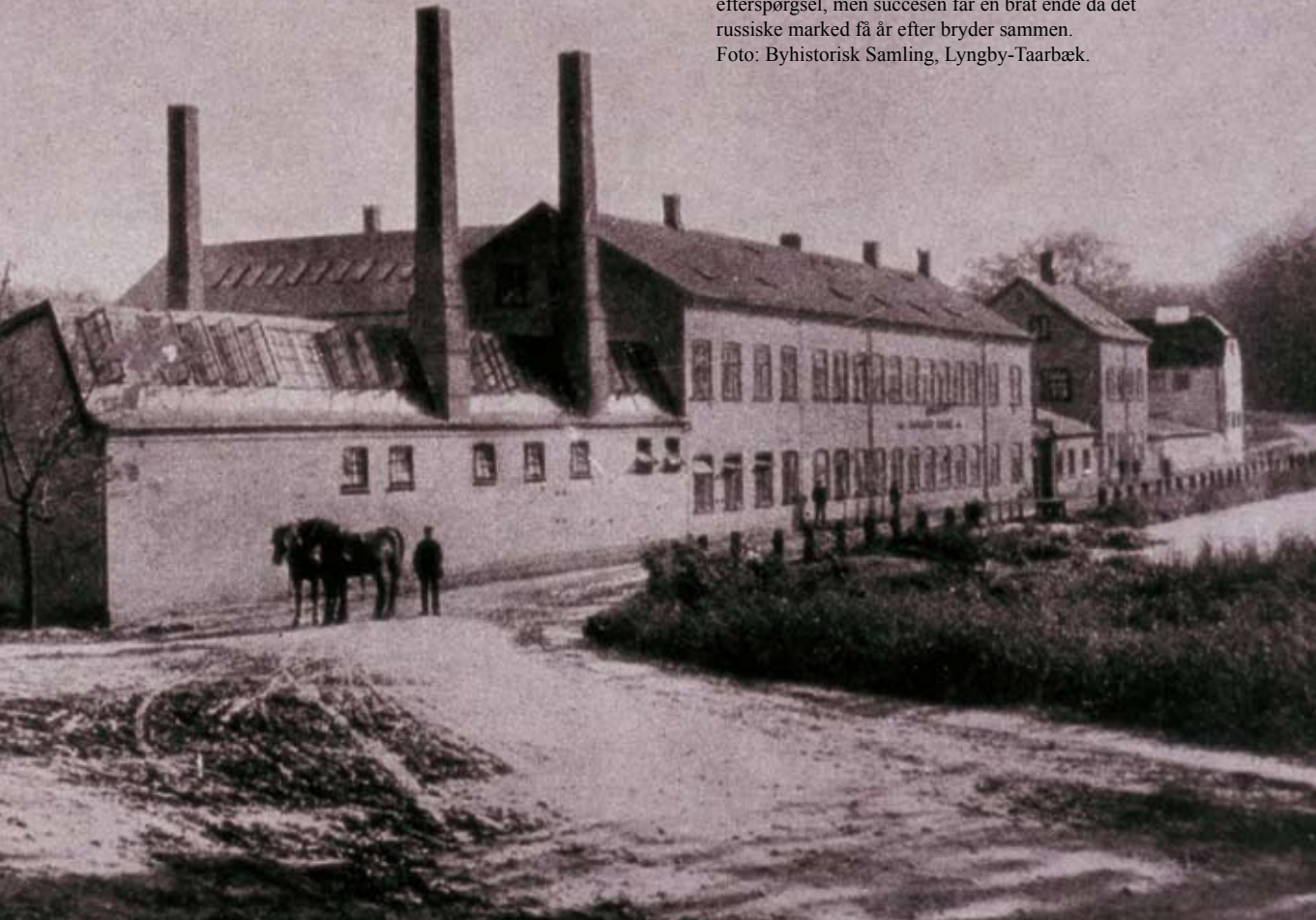
Foto: Øregaard Museum

Fabrikken Raadvad overlevede og på trods af, at fabrikken ikke længere er placeret i det oprindelige fabriksanlæg, producerer Raadvad den dag i dag produkter, som efterlever de krav om kvalitet og grundighed, som i 250 år har været fabrikkens kendetegn.

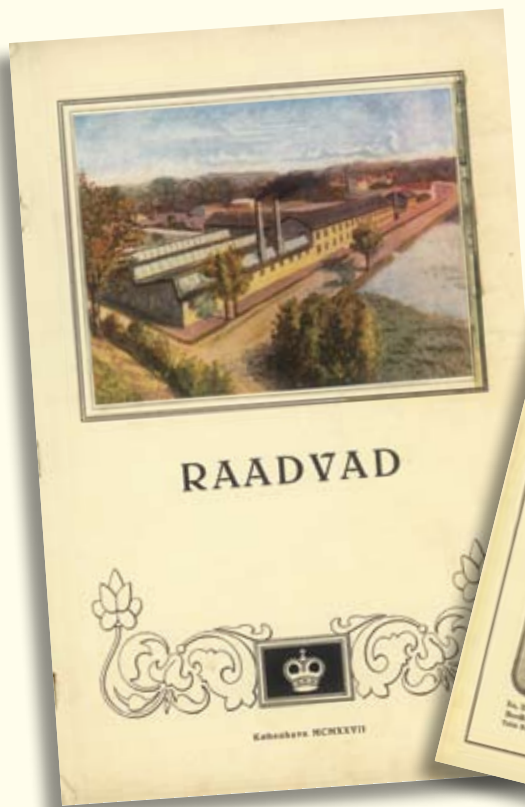
Raadvads beliggenhed ved Mølleåen har sin årsag i de helt særlige forhold som blev skabt da istiden sluttede for 10-15.000 år siden.

De store mængder af is begyndte at smelte, og dannede dermed enorme store flodsystemer, som skar sig igennem landskabet. Flere steder blev der skabt store søer i forlængelse af de såkaldte tunneldale, på Sjælland bl.a. Bastrup Sø, Farum Sø, Furesøen samt Lyngby og Bagsværd Sø. For at afvande søerne opstod Mølleåen med afløb mod Øresund. Åen og den frodige omkringliggende jord bevirkede, at man allerede fra den yngre stenalder ser landsbyer dukke op langs åen. Vandets fald mod Øresund gjorde det naturligt at placere vandmøller langs åen.

På fotografiet fra 1918 får man en god fornemmelse af de store udvidelser af fabriksanlægget som havde fundet sted i årene omkring 1. Verdenskrig. Optimismen var på dette tidspunkt stor som følge af især den enorme russiske efterspørgsel, men succesen får en brat ende da det russiske marked få år efter bryder sammen.
Foto: Byhistorisk Samling, Lyngby-Taarbæk.

De første møller langs åen menes at være anlagt omkring 1030 og var antagelig benyttet som kornmøller, men størstedelen blev grundlagt i 1300-tallet og bortset fra et par enkelte nedlagte, så eksisterer alle møllestederne stadig. Fra strækningen fra Bastrup Sø og langs Mølleåens løb mod Øresund kan nævnes de stadig eksisterende møllesteder ved Frederiksdal, Lyngby, Fuglevad, Brede, Ørholm, Nymølle, Raadvad, og Strandmøllen, som er den sidste mølle inden Øresund.

At Raadvad i sin tid havde et stort og bredt varesortiment kan ses af et varekatalog.

I kataloget er gengivet over 700 forskellige produkter som bl.a. datidens isenkræmmere kunne vælge imellem.

Her ses et lille udvalg af knive. Alle illustrationer er håndtegnede og også gengivet i et tilhørende priskatalog.

3. Etableringen af Raadvad fabrikker i 1758

Siden middelalderen havde der ved Raadvad været en mindre vandmølle tilhørende kongen, men i 1643 får kleinsmed Christian Alckenbrecht under Christian 4. kongelig bevilling til at opsætte det første egentlige mølleværk ved Raadvad. I de næste lidt over 100 år levede værket en turbulent tilværelse, bl.a. blev værket lagt i ruiner i forbindelse med Svenskekrigen 1657-60. Herefter blev der etableret en krudtmølle, hvorfra kongen fik sit finkrudt.

Men knap var produktionen i gang, før krudtmøllen i 1670 sprang i luften. Kongen overtog herefter værket og tilhørende bygninger og underlagde det militæret, som sørgede for, at krudtfabrikationen hurtigt blev genoptaget. Frem til 1758, hvor Frederiksværk blev anlagt og produktionen af krudt flyttet der til, fungerer værket ved Raadvad således som krudtværk.

Der er gennem tiderne blevet fremstillet et utal af knive hos Raadvad. Både knive af eget design men også klinger til andre producenter, bl.a. Georg Jensen, er blevet produceret på værkstedet hos Raadvad.

Årstallet 1758 repræsenterer begyndelsen for Raadvaddam Mølle, som det dengang hed. Det var det år, hvor Frederik 5. ved gavebrev overgav sin kammertjener, justitsråd Nicolaj Jacob Jessen, Raadvaddam, for at han der kunne indrette et filehuggeri. Raadvaddam Mølle var nu et privat foretagende men med særlige fabrikationsforpligtigelser i form af ”for landet nyttige værker”. Jessen var et besynderligt valg, eftersom der var langt mere kvalificerede ansøgere med erfaring i fabrikation, bl.a. Jürgen von Berger, som leverede våben til kongehuset samt de københavnske isenkræmmere, der ville benytte stedet til at fremstille isenkramvarer for at konkurrere med den store import af sådanne varer. Der skulle da heller ikke gå lang tid, før Jessens manglende forretnings-erfaring fik katastrofale konsekvenser. På trods af kongelige subsidier, som bl.a. afgiftsfrihed og toldfrihed for råvarer, blev Jessen erklæret fallit i 1765.

Kartoffelskrælleren fra 1924 blev udviklet i samarbejde med Statens Husholdningsråd. I forbindelse med produktudviklingen ansatte fabrikken en kok som blev sat til at skrælle kartofler. Skrællerne blev målt og vurderet indtil man kom frem til den perfekte vinkel på bladet samt bladets optimale hårdhed. Resultatet var et køkkeninstrument som den dag i dag er fast inventar i de fleste danske køkkener.

Fabriksanlægget blev i 1767 sat til salg på auktion og blev solgt til de københavnske isenkræmmere, som dermed endelig fik deres ønske om at blive fabrikanter opfyldt. De københavnske isenkræmmere, som dannede laug sammen med urtekræmmerne og sukkerbagerne, fik hermed en mulighed for i langt højere grad at få tilgodeset deres egne interesser, hvilket var svært, eftersom det oftest var urtekræmmerne, der stillede oldermanden, da de var flest. Købet af Raadvaddam var også en mulighed for isenkræmmerne til at nærme sig målet om et selvstændigt Isenkræmmerlaug.

Et mål som de når i 1807. En anden årsag til isenkræmmernes køb af Raadvaddam var en indirekte indikation fra staten om, at de risikerede at miste deres laugsrettigheder, hvis ikke de fik etableret en hjemlig produktion, som kunne dæmme op for den tiltagende import af de varer, som isenkræmmerne forhandlede.

Raadvad

Det er omkring 1890 at Raadvad begynder at producere de første brødmaskiner med det nye engelske rustfrie stål. Brødmaskinen blev en klassiker. Der er ikke mange danske hjem som ikke har haft en brødmaskine. Med skivebrødets indtræden i supermarkederne kom der en naturlig nedgang i salget af brødmaskinen. Udvalget af brødmaskiner blev derfor udvidet med en model, som blev forsynet med en streng i stedet for en kniv, så den kunne bruges til at skære pæne skiver ost med.

Købet af Raadvaddam blev finansieret med startkapitalen indskudt af alle laugbrødre, som samtidig blev pålagt at være medindehavere af virksomheden og dermed også til at skyde kapital ind til at få istandsat anlægget. Indtil 1862, hvor 24 interessenter overtager anlægget, blev alle københavnske isenkræmmere på denne vis pålagt at købe aktier i fabrikken samt bidrage med en løbende fabrikantafgift til driften af anlægget, hvis de ville drive deres isenkræmmerhverv.

Bygningerne blev hurtigt sat i stand, der blev ansat en lang række håndværkere fra forskellige fag, og anlægget blev udvidet med hammer-, valse-, slibe-, poler- og drejeværksteder samt et jernstøberi.

Datidens isenkræmmere havde et meget alsidigt varesortiment af værktøj og materialer til håndværkere, landbrugsredskaber og udstyr til køkkenet, hvilket betød en produktion af bl.a. søm, knive, murskeer, knibtænger, økser, stemmejern, hamre, file, strigler, sporer, strygejern, vinduesbeslag, proptrækkere, kødgaffler, hængelåse, vinduesbeslag,

Det nye rustfrie stål fra England var velegnet til en lang række forskelligartede produkter bl.a. barberblade og barbermaskiner som Raadvad påbegyndte en produktion af i 1928. Det blev en næsten omgående succes og i flere år sad Raadvad på størstedelen af markedet for barbermaskiner. Produktionen af barberblade- og maskiner fortsatte op til 1950'erne, hvor der blev sat en stopper for produktionen idet den elektriske barbermaskine gjorde sin entre på markedet.

møbelbeslag, lysestager, klokker, kamme, legetøj, sakse, knapper, fyr-tøjer, mortere, pander m.m. Isenkræmmere forhandlede også brændevin og øl, så der blev også etableret et brændevinsbrænderi, et ølbryggeri, samt en mel- og gryn mølle. I et varekatalog fra 1805 er antallet af varer, som produceres på fabriksanlægget, oppe på omkring 700 enkelte varer, som i kataloget alle er afbildet og også gengivet i en tilhørende prisbog. I kataloget påpeger fabrikken selv, hvilke produkter det er de producerer: ”Hvad der her forfærdiges er ikke overdådighedsartikler, men gangbare og nyttige sager, professionisters værktøj”.

Antallet af håndværkere og beboere i den lille by Raadvad voksede stødt til at være oppe på ca. 150 omkring år 1800, hvoraf halvdelen var direkte involveret i produktionen. I patriotismens navn støttede staten op om produktionen, ikke bare med gentagne lån men også ved at indføre toldfrihed på import af råvarer, og ved at ansatte på værket var fritaget for skat, ligesom dets direktører var fri for borgerligere ombud.

Det nye rustfrie stål fra England blev også brugt til denne ostehøvl som en snedker fra Norge opfandt. Snedkeren, som arbejdede på Raadvad, skulle efter sigende have fundet på ideen da han kørte sin høvl hen over en ost for at få sig en skive til sit brød.

Men på trods af de mange gode intentioner formåede fabrikken aldrig at blive den store længerevarende succes. Der var år med overskud, men overordnet set var virksomheden mere eller mindre i konstante økonomiske problemer. En af årsagerne var, at isenkræmmerne selv leverede mange af de indkøbte råvarer og ikke nødvendigvis til den laveste markedspris samtidig med, at de også var købere af de færdige produkter. I den sammenhæng var det svært at generere et overskud. Og oveni denne omstændighed kom så i 1795 Københavns brand, hvor mange af isenkræmmerne mistede deres penge og derfor var ude af stand til at betale deres bidrag til den løbende drift af virksomheden.

Under Englandskrigene - hvor Danmark i 1806 mistede sin flåde og i 1814 Norge - fratog inflationen fabrikken ethvert potentielt overskud på trods af, at produktionen og varesortimentet i denne periode steg. Derudover ønskede staten som følge af statsbankerotten i 1813 de mange statslån, som den havde ydet virksomheden, tilbagebetalt. Det var trange tider, og fabrikken måtte af flere omgang indstille produktionen.

Dåseåbneren er en klassiker fra Raadvad. Som kartoffelskrælleren er også dåseåbneren fremstillet i samarbejde med Statens Husholdningsråd og er et resultat af en langvarig produktudvikling hvor mange modeller og metalhårdheder er blevet afprøvet ligesom den også er produceret til både venstre- og højrehådede.

Men på mirakuløs vis formåede virksomheden alligevel at komme igennem krisen og fortsætte produktionen om end med et noget begrænset varesortiment.

Med enevældens ophør i 1848 og indførelsen af en fri forfatning, tiltog kravet om indførelse af et liberalt og ureguleret økonomisk system. Tiden var løbet fra et system, hvor laugene bestemte forholdene på deres områder, og hvor privilegieudstedelser kundgjorde, hvem der kunne drive fabrik hvor, og hvad der skulle produceres. Kravene om ophævelsen af laugenes privilegier tiltog i styrke op gennem 1840'erne, men først i januar 1862 opgav isenkræmmerne endelig deres laugsrettigheder. For Raadvad betød det, at virksomheden nu blev overtaget af 24 interessenter, alle isenkræmmere, som sammen hæftede solidarisk for gælden til staten. De nye ejere overtog et nedslidt og udpint anlæg, som bar præg af manglende vedligeholdelse og tilskud af driftsmidler. Det lykkedes ikke de nye ejere at skabe en økonomisk succes, og da der i 1895 kun var tre af de 24 interessenter tilbage, omdannes fabrikken til et egentligt aktieselskab under navnet A/S Raadvaddam Fabrikker.

I forbindelse med fabrikkens 200 års jubilæum i 1958 fik Dronning Ingrid ved et besøg på fabrikken den 3. maj overrakt en skænk tegnet af Ole Wanscher. Skænken indeholdte – og gør det stadig – fabrikkens dengang nyeste bestikserie, ”Eton”, tegnet af Henning Nørsgaard. Gaven til Dronningen står stadig på Amalienborg.

For første i gang i over 130 år var isenkræmmere ikke længere involveret i driften af Raadvad. Fabrikken fik nu tilført ny kapital, og en rationalisering af fabrikken betød, at selskabet langsomt blev gjort konkurrencedygtigt med udenlandske fabrikker og derfor fortsatte med at være en af isenkræmmerbranchens betydelige hjemlige leverandører.

I 1903 overtog familien Brincker produktionen i Raadvad. Fritz og Carl Brincker havde i 1866 påbegyndt opførelsen af Grejsdal Hammerværk ved Grejs Å ved Vejle og skabte der en virksomhed, som på få år var blevet Raadvads eneste konkurrent på hjemmemarkedet. De producerede fortrinsvis redskaber som leer, spader, økser og hammere, og så med overtagelsen af Raadvad en mulighed for at udvide sortimentet. Brincker gik straks i gang med en modernisering af anlægget i Raadvad og ikke mindst en ildebrand i 1907 banede vejen for en tiltrængt modernisering af virksomhedens knivproduktion. Markedet var dog vanskeliggjort af en betragtelig import af knive fra udenlandske fabrikker, som grundet en lav dansk toldsats var meget billige.

Ved 1. Verdenskrigs udbrud ændres dette billede, idet mange af de udenlandske fabrikker skulle producere krigsrelaterede produkter. Raadvads ordreboøger eksploderede, og især eksporten af knive, save og økser til Rusland gik over alt forventning. I forlængelse af succesen blev der truffet beslutning om at fylde varelageret op for konstant at kunne følge med efterspørgslen. Dette viste sig at være en katastrofal beslutning, idet den russiske revolution medførte, at fabrikken pludselig stod med et usælgeligt varelager og tilgodehavender for to millioner kroner, og selskabet endte med at gå konkurs i 1921.

4. Raadvad Knivfabrik A/S etableres

Som et resultat af likvidationen blev fabrikken sammenlagt med A/S Scania-Vabis, som mest var kendt for sin produktion af person- og lastbiler. Herhjemme havde de op til 1921 en mindre bilproduktion på Frederiksberg i København. Det nye selskab fik navnet A/S Scania-Vabis & Raadvaddam. Fabriksanlægget i Raadvad fortsatte som et datterselskab under navnet Raadvad Knivfabrik A/S. Ved sammenlægningen ændres og rationaliseres produktionen i Raadvad ved at skære kraftigt ned i omfanget af produkter og til kun at fokusere på knive og brødsværere.

En anden væsentlig faktor i den kommende positive udvikling som nu fulgte, var at fabrikken sikrede sig eneretten til fabrikationen af ”skærende instrumenter” i det nye engelske rustfrie stål, som var af langt bedre kvalitet end det hidtidige stål, og som rent faktisk var rustfrit

i forholdt til andet rustfrit stål, som viste sig ikke at kunne leve op til forventningerne om rustfrihed. Den nye strategi fra virksomhedens side, med hovedvægten af produktionen lagt på et fåtal af enkle, gennemarbejdede standardformer produceret til konkurrencedygtige priser, var en opskrift som virkede. De gamle danske håndværksmæssige traditioner og erfaringer kombineret med de nye muligheder, som industrien tilbød, skabte holdbare, enkle og billige produkter som forbrugeren var interesseret i og havde råd til. Omsætningen steg, bl.a. fordi kunderne, især isenkræmmerne, så fordelene i kun at føre få knivtyper, blot kvaliteten og formen var god nok. De kunne hermed begrænse deres lager og dermed også deres omkostninger, og når de så samtidig havde fabrikken i umiddelbar nærhed, kunne de altid med kort varsel sikre sig nye forsyninger. Det stigende salgstal gav grobund for en udvidelse af produktprogrammet. Udover fabrikationen af bestik blev produktionen bl.a. udvidet med specialknive, osteskærere, brødsave, slagterknive og i 1928 barberblade.

Mail og billede sendt den 2. december 2007 til Raadvad.

Jeg har lyst til at fortælle jer om en livslang glad forbruger af jeres produkter. Til vores bryllup for 41 år siden fik vi et plasticbræt med magneter til ophæng på væggen. Urte- og kartoffelskræller er blevet udskiftet flere gange og brødkniven har slidte takker, men ellers er alt intakt! Det må da absolut bevise, hvor gode produkter I laver, ik?

Med venlig hilsen

Karin

Derudover foregik der en større produktion af klinger til andre bestik-producenter, herunder ikke mindst Georg Jensen Sølvsmedje.

I 1940 købte staten Raadvad-komplekset, som efterfølgende fredes. Det idylliske Raadvad blev en del af Jægersborg Dyrehave, og virksomheden blev pålagt at nedlægge fabrikationen senest 1980. Fabrikken fortsatte som lejer af området - også efter at Ginge-koncernen overtog værket i 1955 - frem til 1972, hvor den sidste kniv blev smedet i Raadvad. Herefter blev produktionen, godt hjulpet på vej af egnsstøtte, flyttet til Brønderslev i Nordjylland. Flytningen af produktionen var også forårsaget af, at virksomheden var tæt på konkurs. Fabriksanlægget og til dels også mange af dets produkter var utidssvarende så der var brug for at tænke nyt.

Flytningen af produktionen betød med andre ord påbegyndelsen af et langt sejt træk som i sidste ende førte til virksomhedens overlevelse.

Det viste sig da også, at flytningen væk fra Raadvad ikke havde den store betydning for virksomheden, som beholdte sit navn.

Navnet Raadvad var blevet et kvalitetsstempel og vil på den vis altid være forbundet med de kvalitetsredskaber - fortrinsvis til køkkenet - som bliver produceret på baggrund af lange håndværksmæssige traditioner og fornemmelse for kvalitet.

Ginge-koncernen udvidede sortimentet med nye produkttyper, men en af de største succeser var dog en dåseåbner, som blev tegnet i 1950'erne og blev produceret både til højre- og venstrehåandede. Ideen kom fra Sverige, men Raadvad finpudsede ideen og fik dermed skabt en af de største succeser i virksomhedens historie. I dag er der ikke mange køkkenskuffer i Danmark, hvor man ikke kan finde en Raadvad dåseåbner.

På mange måder var Raadvad blevet synonym med værktøjer til køkkenet, og det var derfor naturligt, at de i løbet af 1980erne også lancerede en grydeserie.

Resultatet fra Raadvad blev en serie af gryder af højglanspoleret rustfrit stål, som med sit lidt buttede, men alligevel elegante udseende, var pæne nok til at sætte på bordet og efterfølgende sætte i opvaskemaskinen. Succesen var hjemme og Raadvad har siden da vist sig i stand til konstant at balancere mellem på den ene side kvalitet og den anden side de krav, som der stilles af den moderne forbruger. En af årsagerne til succesen er da også, at Raadvad stadig er tro mod sit udgangspunkt, nemlig at producere redskaber – nyttige sager - til køkkenet med respekt for den kvalitet og funktionalitet som i nu 250 år har været Raadvads varemærke.

Tidslinie for produktlancering

- 1758 ● Isenkræmmervarer, heriblandt kamme, knive, beslag, landbrugsredskaber m.m.
- 1890erne ● Brødmaskinen
- 1920erne ● Produktion af barberblade- og knive påbegyndes, bl.a. ”Major”, ”Raadvad no. 111”, ”Victor”
- 1924 ● Kartoffelskrælleren
- 1950erne ● Dåseåbneren
- 1980erne ● Den første grydeserie, Royal, lanceres
- 1987 ● Odgård-bestikket, designet af Mads Odgård
- 1989 ● Odgård vandkedel, designet af Mads Odgård
- 2006 ● Grydeserie, Carat, designet af Tobias Jacobsen
- 2007 ● Grydeserie, Ano
- 2008 ● Jubilæumsåret hvor en række nye serier lanceres, bl.a.
Tango bestik og kværne designet af Monica Ritterband og Tobias Jacobsen
Carat knivserie, designet af Mads Odgård
Carat køkkenredskaber, designet af Tobias Jacobsen

Produktionen af barbermaskiner- og blade, som begyndte i 1920'erne, var en enorm succes for Raadvad og produktionen blev derfor i 1932 flyttet til større og mere egnede lokaler på Frederiksberg. Med produkter med navne som bl.a. "Major", "Gorm", "Victor", og "Raadvad no. 111" slog Raadvad deres stærke position på markedet fast. En god markedsføring var i den sammenhæng vigtig. På fotografiet ses en af de måder hvorpå Raadvad den gang gjorde sig synlig i gadebilledet.

Kilder (udvalg)

Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk

Kjeld Kayser, ”Raadvad: en historisk billedbog”, Viborg 1980

Ejler Nystrøm, ”Fra Nordsjællands Øresundskyst”

Jan Møller, ”Mølleåen fra Frederiksdal til Strandmøllen”, Kbh. 1971

Galle og Hoyer, ”Urte- og isenkræmmerlauget”, Kbh. 1893

”Meddelelser om Urte- og isenkræmmer- samt Sukkerbagelavet”, Kbh. 1893

Svend Aage Larsen, ”Drengear på Stampen og i Raadvad”, Lyngby-Bogen 1972-73

Svend Aage Larsen, ”Ung i Raadvad”, Lyngby-Bogen 1974

Raadvad/Fiskars arkiv, heriblandt produktkataloger

Samtaler med ansatte på Raadvad/Fiskars

Samtale med Tobias Jacobsen

Samtale med Mads Odgård

Samtale med Monica Ritterband

Diverse omtaler i aviser, magasiner m.m.

Thomas C. Thulstrup

Thomas C. Thulstrup er kunsthistoriker og økonom. Siden 2007 har han været direktør for Museum Salling og var i perioden inden direktør for først Museumsbygningen Kunstauktioner A/S og siden CopenArt Auctions A/S. Han har forfattet artikler og bøger samt arrangeret udstillinger omhandlende fortrinsvis dansk samtidskunst, kunsthåndværk og design, bl.a. bogen ”Georg Jensen – Sølv og Design” (2004).

